

Wstęp

Problematyka bezpieczeństwa jest coraz częściej eksponowana w literaturze politologicznej. Zmiany zachodzące na świecie, coraz powszechniejsze poczucie zagrożenia, nowe wyzwania o charakterze globalnym, regionalnym i państwowym czynią z kwestii bezpieczeństwa centralny problem współczesnych społeczeństw. Od lat 90. świat się zmienił i dziś coraz wyraźniej widać, że nowe niebezpieczne zjawiska i procesy przybierają na sile. Powszechny staje się terroryzm, na świecie wybuchają konflikty i pojawiają się nowe ich odmiany (np. wojna hybrydowa).

To wszystko powoduje, że politolodzy żywo interesują się kwestiami dotyczącymi bezpieczeństwa. Jedną z coraz częściej wykorzystywanych w badaniach politologicznych propozycji teoretycznych jest podejście krytyczne zaproponowane przez tzw. szkołę kopenhaską, na które składają się teorie sekurytyzacji, regionalnych kompleksów bezpieczeństwa (RKB) oraz sektorów bezpieczeństwa. Pozwalają one przyjrzeć się problemom bezpieczeństwa we wszystkich regionach świata oraz odpowiedzieć na pytania, jakie zagrożenia i wyzwania stoją przed konkretnymi państwami świata i jak starają się one na nie reagować.

Celem pracy jest przedstawienie sekurytyzacji polityki zagranicznej Izraela z uwzględnieniem perspektywy szkoły kopenhaskiej. Zajęcie się tym tematem jest istotne z dwóch powodów. Po pierwsze, już wstępna analiza wystąpień izraelskich polityków pozwala stwierdzić, że problematyka bezpieczeństwa jest szczególnie ważna w polityce zagranicznej Izraela. Znaczenie bezpieczeństwa dla Państwa Żydowskiego¹ jest jakościowo i ilościowo inne niż dla tra-

¹ Autor postanowił zapisywać wyrażenie „Państwo Żydowskie” od wielkich liter z dwóch względów. Po pierwsze, w samym Izraelu jest ono uważane za synonim nazwy państwa (takie określenie zostało użyte w Deklaracji Niepodległości Izraela). Po drugie, w części opracowań dotyczących Izraela występuje taki sposób zapisu.

dycyjnych państw demokratycznych na świecie. Po drugie, ważna jest również rola Izraela w regionie. Jego pozycja na Bliskim Wschodzie nie wynika z sojuszy, w jakich uczestniczy, ale z faktu, że przez część państw jest traktowany jak intruz. Jego podstawowym zadaniem jest natomiast przetrwanie w tym nieprzyjawnym środowisku. Trzeba również dodać, że powodem skłaniającym do zajęcia się tym tematem był brak opracowań poświęconych problematyce bezpieczeństwa Izraela². Niewiele publikacji dotyczy też samej polityki zagranicznej tego państwa³.

W toku prac nad niniejszą monografią Autor wykorzystał różnorodne metody badawcze, charakterystyczne dla nauk o polityce. Odnosząc się do wydarzeń z przeszłości, skorzystał z historycznej metody genetycznej, która pomogła mu wyjaśnić historyczny kontekst analizowanych zjawisk. Przy analizie dyskursu politycznego w Izraelu zastosował zaś metody jakościowe. Były one przydatne przy opracowywaniu materiałów pochodzących z komunikatów prasowych, z wywiadów, a zwłaszcza z oficjalnych wystąpień liderów Państwa Żydowskiego. Autor wykorzystał również metodę behawioralną. Zastosował ją przede wszystkim w analizie wyników badań opinii publicznej. Wykorzystane zostały też elementy metody instytucjonalno-prawnej, szczególnie w odniesieniu do procedur i uchwał podejmowanych przez ONZ. Autor skorzystał też z teorii polityki zagranicznej, które zastosował przy analizach działań zewnętrznych Izraela, ukazując mechanizmy, którymi posługiwały się ośrodki decyzyjne. Dla celów niniejszej pracy Autor zdefiniował pojęcie polityki zagranicznej – będzie ona rozumiana jako wyznaczanie i realizacja interesów państwa w dynamicznie zmieniającym się w środowisku międzynarodowym.

Ramy czasowe badanego okresu wyznacza rozpoczęcie procesu pokojowego w 1993 r. i koniec roku 2018. Początek procesu pokojowego to wyraźna cezura w izraelskiej polityce zagranicznej. Zmienia on jej kierunki i rozpoczyna okres otwarcia izraelskich władz na dialog z sąsiadującymi narodami. Wybór cezury końcowej wynika z faktu, że w grudniu 2018 r. doszło do rozpadu koalicji rządowej i decyzji o rozpisaniu nowych wyborów⁴. W ich wyniku

² Jest kilka publikacji zajmujących się regionem: *Beyond Regionalism? Regional Cooperation, Regionalism and Regionalization in the Middle East*, ed. C. Harders, M. Legrenzi, Routledge, London–New York 2016; A. Lupovici, *The Limits of Securitization Theory. Observational Criticism and the Curious Absence of Israel*, „International Studies Review” 2014, No. 16, s. 390–410; *Regional Security in the Middle East. Past, Present, and Future*, ed. Z. Maoz, Routledge, New York 1997.

³ *Contemporary Israel. Domestic Politics, Foreign Policy, and Security Challenges*, ed. R. Freedman, Westview Press, Boulder, CO 2008; T. Ismael, J. Ismael, *Government and Politics of the Contemporary Middle East. Continuity and Change*, Routledge, London–New York 2011; J.-L. Samaan, *Israel's Foreign Policy Beyond the Arab World. Engaging the Periphery*, Routledge, London–New York 2018.

⁴ Powodem rozpadu koalicji było zawarcie w listopadzie rozejmu między Izraelem a Hamasem (co też jest kwestią bezpieczeństwa). O. Holmes, H. Balousha, *Israel and Hamas Agree to Gaza Ceasefire After Intense Violence*, 13 November 2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/13/relentless-reprisal-attacks-as-israel-and-hamas-ignore-ceasefire-pleas-gaza> (12.12.2018).

może dojść do alternacji władz, a tym samym do innego rozłożenia akcentów w polityce zagranicznej i narracji o polityce zagranicznej⁵.

Autor za kluczowe uznał poszukiwanie odpowiedzi na kilka najistotniejszych pytań badawczych:

1. Na którym z poziomów aktywności polityczno-międzynarodowej Izrael widział najwięcej niebezpieczeństw i skąd one pochodziły?
2. Jaką rolę w sekurytyzowanych przez Izrael kwestiach pełniły Stany Zjednoczone?
3. Czy sekurytyzowane przez Izrael kwestie miały charakter obiektywny?
4. W jaki sposób Izrael sekurytyzował zagrożenia ze strony Palestyńczyków i czy można zaobserwować zmiany w podejściu do nich przez władze Izraela?
5. Kto był odbiorcą ruchów sekurytyzacyjnych wykonywanych przez władze izraelskie?
6. Czy sekurytyzacja powiązana z kwestiami polityki zagranicznej była skuteczna?
7. W jakim stopniu władze izraelskie były skłonne do używania środków nadzwyczajnych?

Autor przyjął też kilka hipotez.

1. Formułując główną hipotezę badawczą, Autor kierował się przekonaniem, że Izrael sekurytyzuje przede wszystkim zagrożenia w regionie i jest gotowy do użycia środków nadzwyczajnych, starając się przekonać do nich swoje własne społeczeństwo oraz szeroko rozumianą społeczność międzynarodową.

Poza tym Autor przyjął także hipotezy uzupełniające.

2. Założył, że katalog niebezpieczeństw i wyzwań stojących przed Izraelem jest stosunkowo mało dynamiczny. Izraelscy politycy od lat 90. XX w. do dnia dzisiejszego wskazują głównie te same zagrożenia. Zmienia się jedynie ich intensywność i znaczenie.
3. Pomocniczo Autor założył również, że sekurytyzowane kwestie mają charakter obiektywny. Izraelscy politycy sekurytyzują realne zagrożenia. Subiektywne może być jedynie postrzeganie ich intensywności.
4. Kolejna hipoteza uzupełniająca zakłada, że zmienia się rozumienie problemu palestyńskiego. Zagrożenia ze strony Palestyńczyków są coraz mniejsze i dzisiaj można uznać, że są one wewnętrznym problemem państwa. Izrael nauczył się też zarządzać tym konfliktem oraz wpływać na dyskurs na temat konfliktu w środowisku międzynarodowym.
5. Następną hipotezę dotyczy skuteczności sekurytyzacji. Autor przyjął, że liderzy Państwa Żydowskiego są w stanie przekonać do swojej polityki bezpieczeństwa znaczną część własnego społeczeństwa. Nieskuteczna

⁵ Wyznaczenie wcześniejszej daty nie było wskazane. Ani w Izraelu, ani w regionie nie było żadnej czytelnej cezury, która skłaniałaby do przyjęcia jej za datę końcową rozważań.

jest jednak sekurytyzacja w odniesieniu do społeczności międzynarodowej. Ta w większości nie przyjmuje izraelskich argumentów.

6. Ostatnia hipoteza pomocnicza zakłada, że Izrael nie waha się używać środków nadzwyczajnych (np. akcji militarnych, zabójstw ukierunkowanych [*target killing*] czy budowy muru bezpieczeństwa), by zneutralizować zagrożenia.

Niniejsza praca pozycjonuje się w dziedzinie nauk społecznych i dyscyplinie nauk o polityce i administracji. W ramach tej dyscypliny mieszczą się zarówno stosunki międzynarodowe, jak i badania nad polityką bezpieczeństwa. W monografii wykorzystano teorie i opracowania z obu tych subdyscyplin⁶. Poza tym Autor odwołuje się często do kategorii naukowych właściwych dla przyjętej dyscypliny naukowej. Są nimi: polityka zagraniczna państwa, region (w odniesieniu do Bliskiego Wschodu), terroryzm międzynarodowy, organizacje międzynarodowe (ONZ, NATO), kategorie wojny i pokoju, proliferacja broni atomowej (na przykładzie Iranu), a przede wszystkim bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe. O politologicznym charakterze pracy przesądza także przekonanie samych twórców szkoły kopenhaskiej, którzy uważają, że ich teorie mają charakter politologiczny i lokują się w subdyscyplinie stosunków międzynarodowych⁷.

W opracowaniu Autor oparł się przede wszystkim na dokumentach źródłowych. Są to liczne wypowiedzi izraelskich polityków i relacje prasowe z ich wystąpień, wywiady, wypowiedzi dyplomatów i izraelskich przedstawicieli przy ONZ. Wszystkie one pochodzą z oficjalnych stron internetowych Ministerstwa Spraw Zagranicznych Izraela. Celem badań jest odnalezienie w nich informacji o problemach związanych z bezpieczeństwem, a następnie ich analiza i wyciągnięcie wniosków, które pozwoliłyby odpowiedzieć na postawione powyżej pytania badawcze i umożliwiły zweryfikowanie hipotez. Ze względu na bardzo rozległy materiał źródłowy obejmujący blisko tysiąc wypowiedzi izraelskich polityków i dyplomatów Autor zdecydował się na zredukowanie zapisu bibliograficznego do wskazania podstawowych typów materiałów źródłowych, do których sięgał. Dodatkowo korzystał on również ze źródeł ONZ oraz z wyników badań opinii publicznej w Izraelu oraz w innych państwach regionu i świata⁸. Badania opinii publicznej pozwoliły stwierdzić, na ile odbiorcy przyjmowali akty mowy aktorów sekurytyzujących.

⁶ Np. B. Buzan, *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, ECPR, Colchester 2009; B. Buzan, O. Waever, J. De Wilde, *Security. New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishing, Boulder-London 1998; B. Buzan, O. Waever, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2003; B. Buzan, L. Hansen, *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge University Press, Cambridge 2009.

⁷ B. Buzan, O. Waever, op. cit., s. XVI-XVII.

⁸ Autor przybliży badania opinii publicznej przeprowadzone m.in. przez: Pew Research Centre, Arab Center for Research and Policy Studies (ACRPS), Palestinian Center Policy and

Pomocniczo Autor wykorzystał również literaturę przedmiotu. Kluczowe dla rozważań były opracowania dotyczące teorii sekurytyzacji i teorii RKB. Pozwoliły one wyznaczyć strukturę pracy. Poza tym sięgnięto również do licznych innych monografii, prac zbiorowych i artykułów naukowych. Autor nawiązywał do nich w każdym z rozdziałów pracy, przede wszystkim przygotowując rozważania wstępne. Do najważniejszych opracowań należy zaliczyć prace takich autorów, jak: Barry Buzan, Hassan Barari, Efraim Inbar, Rita Floyd, Robert Freedman, Jarosław Jarząbek, Rafał Ożarowski, Alon Paz, Colin Shindler, Charles Smith, Ole Wæver, Justyna Zając, Jim Zanotti czy Jerzy Zdanowski.

Struktura monografii nawiązuje do wskazanych w teorii RKB poziomów analizy bezpieczeństwa. Praca składa się z pięciu zasadniczych rozdziałów. Poza pierwszym, w którym zawarto ramy teoretyczne, każdy z rozdziałów omawia problem bezpieczeństwa Izraela w czterech podstawowych wymiarach: globalnym, międzyregionalnym, regionalnym i wewnętrznym. Układ pracy ma charakter problemowy. W ramach poszczególnych podrozdziałów zastosowany został porządek chronologiczny.

W pierwszej części pracy wyjaśniono podstawowe założenia teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa i teorii sekurytyzacji. Podjęto również próbę charakterystyki regionu Bliskiego Wschodu oraz przedstawiono rolę Izraela w regionalnym kompleksie bezpieczeństwa. W rozdziale tym Autor opisał również specyfikę procesów sekurytyzacji w regionie.

Druga część pracy poświęcona jest globalnemu poziomowi relacji w ramach regionalnych kompleksów bezpieczeństwa. Wyróżniono w niej dwa podstawowe podmioty, które mają wpływ na działania sekurytyzacyjne podejmowane przez Izrael. Pierwszym z nich są Stany Zjednoczone, które jako supermocarstwo mają wpływ na wszystkie regiony świata, a na Bliskim Wschodzie ich znaczenie jest szczególnie istotne. Prezentując rolę USA, Autor starał się pokazać również ich wpływ na Izrael. Pozwoliło to lepiej zrozumieć charakter wzajemnych relacji amerykańsko-izraelskich. Drugim opisywanym w tym rozdziale podmiotem jest Organizacja Narodów Zjednoczonych, w ramach której próbowano oddziaływać na Izrael. Państwo Żydowskie również starało się wykorzystać forum tej organizacji, by prezentować swoje stanowisko i zyskiwać poparcie dla swoich posunięć.

Kolejny podrozdział w ramach drugiej części pracy dotyczy znaczenia i roli Rosji, którą zgodnie z teorią RKB należy traktować jako wielkie mocarstwo. Ma ona wpływ przede wszystkim na obszar postsowiecki, co nie oznacza, że nie odgrywa poważnej roli także w innych regionach.

Ostatni podrozdział zawiera analizę wypowiedzi izraelskich polityków na temat globalnego terroryzmu. Izrael wielokrotnie starał się zwracać uwagę na

Survey Research (PCPSR), The Institute for National Security Studies (INSS), Anti-Defamation League (ADL), Harry Truman Research Institute, Maagar Mohot Survey Institute oraz Yachad. Część danych pochodzących z tych ośrodków sondażowych zamieszczonych zostało na stronach Jewish Virtual Library (www.jewishvirtuallibrary.org).

problem światowego terroryzmu na poziomie globalnym i łączyć go z zagrożeniami terrorystycznymi, które dotyczyły to państwo.

Trzeci rozdział pracy dotyczy międzyregionalnego poziomu relacji. Poziom ten, zgodnie z teorią, ma na państwa najmniejszy wpływ. Znalazła się w nim analiza dwóch podmiotów i ich prób wpływu na Izrael: Europy (w zasadzie rozumianej jako Wspólnoty, a później jako Unia Europejska) i NATO. Starano się w nim również pokazać ich znaczenie dla Państwa Żydowskiego.

W czwartej części pracy opisano najważniejszy dla teorii RKB poziom analizy, czyli region. W ramach tej części przybliżono charakterystykę państw regionu i regionalnych aktorów niepaństwowych oraz ich znaczenie dla Izraela. Podmioty te pojawiały się w oświadczeniach izraelskich polityków, a zagrożenia z nich pochodzące były w różnym zakresie sekurytyzowane przez przywódców Państwa Żydowskiego. Na liście tych podmiotów znajdują się następujące państwa: Egipt, Iran, Jordania, Liban (oraz Hezbollah jako aktor niepaństwowy), Syria i Turcja.

Ostatni rozdział pracy dotyczy wymiaru wewnętrznego. Zawarto w nim rozważania dotyczące relacji między Izraelem a Palestyńczykami. Znalazły się w nim też kwestie związane z terroryzmem i działaniami operacyjnymi podejmowanymi przez Izraelczyków na obszarach palestyńskich.